

virtus, & operatio est ab alio; sed filii à patre tantum, Spiritus autem Sancti à patre, & filio. Quia igitur una de operationibus Spiritus Sancti est quod loquatur in sanctis viris, ut ostensum est, propter hoc dicitur quod non loquitur à semetipso, quia à se non operatur. Audire autem ipsius est accipere scientiam, sicut & essentiam, à patre, & filio, eo quod nos per auditum scientiam accipimus. Est enim consuetum in Scriptura, ut divina per modum humanorum tradantur. Nec movere oportet quod dicit, *Audiet*, quasi de futuro loquens: quum accipere Spiritum Sanctum sit æternum: nam æterno verba cujuslibet temporis aptari possunt, eo quod æternitas totum tempus complectitur.

Secundum eadem etiam apparet quod missio qua Spiritus Sanctus mitti dicitur à patre, & filio, non potest concludere eum esse creaturam. Dicitur enim supra, quod filius Dei secundum hoc missus fuisse dicitur, quod in carne visibili hominibus apparuit; & sic novo quodam modo fuit in mundo, quo prius non fuerat, scilicet visibiliter; in quo tamen semper fuerat invisibiliter ut Deus. Quod autem hoc filius ageret, ei à patre fuit, unde & secundum hoc à patre dicitur missus. Sic autem & Spiritus Sanctus visibiliter apparuit & in specie columbe super Christum in baptismo, & in linguis igneis super Apostolos: & licet non fuerit factus columba, vel ignis, sicut filius factus est homo; tamen sicut in signis quibusdam ipsius, in huiusmodi visibilibus speciebus apparuit; & sic etiam ipse quodam novo modo, scilicet visibiliter, in mundo fuit; & hoc ei fuit à patre, & filio: unde & ipse à patre, & filio dicitur missus; quod non minorationem in ipso, sed processionem ostendit.

Est tamen & alius modus quo tam filius, quam Spiritus Sanctus invisibiliter mitti dicuntur. Pater enim ex dictis quod filius procedit à patre per modum noitiæ qua Deus cognoscit se ipsum; & Spiritus Sanctus procedit à patre, & filio per modum amoris, quo Deus amat se ipsum: unde sicut dicitur est, quum aliquis per Spiritum Sanctum amator Dei efficitur, Spiritus Sanctus est inhabitator ipsius: & sic quodam novo modo in homine est, scilicet secundum novum proprium effectum ipsum inhabitans. Et quod hunc effectum in homine faciat Spiritus Sanctus, est ei à patre, & filio: & propter hoc à patre, & filio invisibiliter dicitur mitti: & pari ratione in mente hominis filius dicitur mitti invisibiliter, cum aliquis sic in divina cognitione constituitur quod ex tali cognitione Dei amor procedat in homine. Unde pater quod nec iste etiam modus missionis in filio à Spiritu Sancto minorationem inducit, sed solum processionem ab alio.

Similiter etiam nec Spiritum Sanctum à Divinitate excludit, quod pater, & filius interdum connumerantur non facta mentione de Spiritu Sancto; sicut nec filium à Divinitate excludit quod interdum fit mentio de patre, non facta mentione de filio: per hoc enim tacite Scriptura insinuat, quod quidquid ad Divinitatem pertinens de uno trium dicitur, de omnibus est intelligendum, eo quod sunt unus Deus. Nec etiam potest Deus pater sine verbo, & amore intelligi, nec è converso; & propter hoc in uno trium omnes tres intelliguntur: unde & interdum fit mentio de solo filio, in eo quod commune est tribus, sicut est illud Matth. xi. 27. *Neque patrem quis novit nisi filius*; cum tamen & pater, & Spiritus Sanctus patrem cognoscant. Similiter etiam de Spiritu Sancto dicitur I. Cor. 11. 11. *Quæ sunt Dei, nemo no-*

vit nisi spiritus Dei; quum tamen certum sit quod ab hac cognitione divinorum neque pater, neque filius excludantur.

Pater etiam quod non potest ostendi Spiritus Sanctus esse creatura per hoc quod de ipso in Scriptura sacra aliqua ad motum pertinentia dicta inveniuntur: sunt enim accipienda metaphorice, sic enim & Deo aliquando Scriptura sacra motum attribuit, ut est illud Genes. 111. 8. *Cum audissent vocem Domini deambulantis in paradiso: & xviii. 21. Descendam, & videbo, utrum elamorem opere compleverint.* Quod ergo dicitur Gen. 1. 2. *Spiritus Domini ferebatur super aquas*, intelligendum est eo modo quo dictum est, sicut dicitur quod voluntas fertur in volutum, & amor in amarum. Quamvis & hoc quidam non de Spiritu Sancto, sed de aere intelligere velint, qui habet naturalem locum super aquam; unde ad ejus multimodas transmutationes significandas dictum est, quod *ferebatur super aquas*. Quod etiam dicitur Joel. 11. 28. *Effundam de Spiritu meo super omnem carnem*, ea ratione dictum esse oportet intelligi qua Spiritus Sanctus dicitur mitti hominibus à patre, vel filio, ut dictum est: verbo autem effusionis abundantia effectus Spiritus Sancti intelligitur, & quod non stabit in uno, sed ad plures deveniet, à quibus etiam quodammodo in alios derivetur, sicut patet in his quæ corporaliter effunduntur. Similiter autem quod dicitur Num. xi. 17. *Auferam de spiritu tuo, tradamque eis*, non ad ipsam essentiam, seu personam Spiritus Sancti referendum est, cum indivisibilis sit; sed ad ipsius effectum, secundum quos in nobis habitat, qui in homine possunt augeri, & minui; non tamen ita quod id quod subtrahitur uni, idem numero alteri conferatur, sicut in rebus corporalibus accidit; sed quia aliquid simile potest accrescere uni, in quo alii decrescit. Nec tamen requiritur ad hoc ut accrescat uni, quod alteri subtrahatur: quia res spiritualis potest simul absque detrimento cujuslibet à pluribus possideri. Unde nec intelligendum est, quod de donis spiritualibus oportuerit aliquid subtrahi Moysi ad hoc quod aliis conferretur; sed ad actum, sive ad officium referendum est: quia quod Spiritus Sanctus prius per solum Moysen effecerat, postea per plures implevit. Sic etiam nec Elisæus petiit ut Spiritus Sancti essentia, seu persona duplicata aufereretur; sed ut duos effectus Spiritus Sancti qui fuerant in Elia, scilicet prophetia, & operatio miraculorum, essent etiam in ipso; quamvis etiam non sit inconveniens quod effectibus Spiritus Sancti unus alio abundantius participet secundum duplam, vel quantamcumque aliam proportionem, cum mensurata sit virtus uniuscujusque, atque finita; non tamen hoc præsumpserit Elisæus petere ut in effectu spirituali superaret magistrum.

Pater etiam ex consuetudine sacre Scripturæ quod per quamdam similitudinem, humani animi passionem transferuntur in Deum; sicut dicitur in Psal. cv. 40. *Iratus est furor Domini in populum suum*: dicitur enim Deus iratus per similitudinem effectus, punit enim, quod & irati faciunt: unde & ibidem subditur: *Et tradidit eos in manus gentium*. Sic & Spiritus Sanctus contristari dicitur per similitudinem effectus: deserit enim peccatores, sicut contristati deserunt contristantes.

Est etiam consuetus modus loquendi in sacra Scriptura ut illud Deo attribuat quod in homine facit, secundum illud Gen. xxii. 12. *Nunc cognovi quod timeas Dominum*, id est nunc cognoscere feci: & hoc modo dicitur, quod Spiritus Sanctus postulat,

quia postulantes facit: facit enim amorem Dei in cordibus nostris ex quo desideramus ipso frui, & desiderantes postulamus. Quum autem Spiritus Sanctus procedat per modum amoris quo se ipsum Deus amat; eodem autem amore Deus se, & alia propter suam bonitatem amat; manifestum est quod ad Spiritum Sanctum pertinet amor quo Deus nos amat: similiter etiam amor quo nos Deum amamus, quum nos Dei faciat amatores, ut ex dictis patet. Et quantum ad utrumque Spiritui Sancto comperit donari. Ratione quidem amoris quo Deus nos amat, eo modo loquendi quo unusquisque dicitur dare amorem suum alicui, quum eum amare incipit; quamvis Deus neminem ex tempore amare incipiat, si respiciatur ad voluntatem divinam qua nos amat; effectus tamen sui amoris ex tempore causatur in aliquo, quum eum ad se trahit. Ratione autem amoris quo nos Deum amamus, quia hunc amorem Spiritus Sanctus facit in nobis, unde secundum hunc amorem in nobis habitat, ut ex dictis patet; & sic eum habemus ut cuius ope fruimur. Et quia hoc est Spiritui Sancto à patre, & filio quod per amorem quem in nobis causat, in nobis sit, & habeatur à nobis; convenienter dicitur à patre, & filio nobis dari. Nec per hoc patre, & filio minor ostenditur, sed ab ipsis habere originem. Dicitur etiam & à se ipso dari nobis, in quantum amorem, secundum quem nos inhabitat, simul cum patre & filio in nobis causat.

Quamvis autem Spiritus Sanctus verus sit Deus, & veram naturam divinam habeat à patre, & filio; non tamen oportet quod filius sit; filius enim dicitur aliquis ex eo quod genitus est: unde si res aliqua naturam alterius ab eo acciperet, non per generationem, sed per alium quemcumque modum, ratione filiationis careret; ut puta si aliquis homo virtute sibi divinitus ad hoc concessa, hominem faceret ex aliqua sui corporis parte, vel etiam exteriori modo, sicut facit artificia; productus homo producentis filius non diceretur, quia non procederet ab eo ut natus. Processio autem Spiritus Sancti, rationem nativitatis non habet, ut supra ostensum est: unde Spiritus Sanctus licet à patre, & filio divinam naturam habeat, non tamen eorum filius dici potest.

Quod autem in sola natura divina pluribus modis natura communicatur, rationabile est, quia in solo Deo ejus operatio est suum esse: unde quum in eo, sicut & in qualibet intellectuali natura, sit intelligere, & velle; id quod procedit in eo per modum intellectus, ut verbum, aut amoris, & voluntatis, ut amor, oportet quod habeat esse divinum, & sit Deus: & sic tam filius, quam Spiritus Sanctus est verus Deus.

Hæc igitur de Spiritu Sancti Divinitate dicta sint; alia vero quæ circa ejus processionem difficultatem habent, ex his quæ de nativitate filii dicta sunt, considerare oportet.

CAPUT XXIV.

Quod Spiritus Sanctus procedat à filio.

I. Part. quest. xxxvi. art. 2. & de pot. q. x. art. 4.

Quidam vero circa Spiritus Sancti processionem errare inveniuntur, dicentes, Spiritum Sanctum à filio non procedere; & ideo ostendendum est, Spiritum Sanctum à filio procedere.

I. Manifestum est enim ex sacra Scriptura quod Spiritus Sanctus est spiritus filii: dicitur enim Rom.

viii. 9. *Si quis spiritum Christi non habet, hic non est ejus*. Sed ne aliquis posset dicere, quod alius sit spiritus qui procedit à patre, & alius qui est filii; ostenditur ex verbis ejusdem Apostoli, quod idem Spiritus Sanctus sit patris, & filii: nam hoc quod inductum est: *Si quis spiritum Christi non habet, hic non est ejus*: subjunxit, postquam dixerat: *Si spiritus Dei habitat in vobis &c.* Non autem potest dici Spiritus Sanctus esse spiritus Christi ex hoc solo quod eum habuit tamquam homo, secundum illud Luc. 11. 3. *Jesus plenus Spiritu Sancto regressus est à Jordane*: dicitur enim Galat. 11. 6. *Quoniam estis filii Dei, misit Deus spiritum filii sui in corda vestra clamantem, Abba, pater*. Ex hoc ergo Spiritus Sanctus non facit filios Dei in quantum est spiritus filii Dei. Efficitur autem filii Dei adoptivi per assimilationem ad filium Dei naturalem secundum illud Rom. viii. 29. *Quos præcavit, & prædestinavit fieri conformes imaginis filii ejus, ut sit ipse primogenitus in multis fratribus*. Sic igitur est Spiritus Sanctus spiritus Christi, in quantum est filius Dei naturalis. Non potest autem secundum aliam habitudinem Spiritus Sanctus dici spiritus filii Dei, nisi secundum aliquam originem, quia hæc sola distinctio in divinis invenitur. Necesse est igitur dicere, quod Spiritus Sanctus sic sit filii, quod ab eo procedat.

2. Item, Spiritus Sanctus à filio mittitur, secundum illud Joan. xv. 26. *Cum venerit paraclytus, quem ego mittam vobis à patre*. Mittens autem auctoritatem aliquam habet in missum. Oportet igitur dicere, quod filius habeat aliquam auctoritatem respectu Spiritus Sancti. Non autem dominii, vel majoritatis, sed secundum solam originem. Sic igitur Spiritus Sanctus est à filio.

3. Si quis autem dicat, quod etiam filius mittitur à Spiritu Sancto, quia dicitur Luc. 11. 18. quod Dominus dixit in se impletum illud Isaie: *Spiritus Domini super me... evangelizare pauperibus misit me*: considerandum est, quod filius à Spiritu Sancto mittitur secundum naturam assumptam. Spiritus autem Sanctus non assumpsit naturam creatam, ut secundum eam possit dici missus à filio, vel filius habere auctoritatem respectu ipsius. Relinquitur igitur quod respectu personæ æternæ filius super Spiritum Sanctum auctoritatem habeat.

4. Amplius, Joannis xvi. 14. dicit filius de Spiritu Sancto: *Ille me clarificabit, quia de meo accipiet, & annuntiabit vobis*. Non autem potest dici, quod accipiat id quod est filii, non tamen accipiat à filio, ut puta si dicatur quod accipiat essentiam divinam, quæ est filii à patre: unde & subditur: *Omnia quæcumque habet pater, mea sunt: propterea dixi vobis quia de meo accipiet*. Si enim omnia quæ patris sunt, & filii sunt; oportet quod auctoritas patris, secundum quam est principium Spiritus Sancti, sit & filii, sicut ergo & Spiritus Sanctus accipit de eo quod est patris, à patre, ita accipit de eo quod est filii, à filio.

5. Adhuc etiam induci possunt auctoritates Doctorum Ecclesiæ, etiam Græcorum. Dicit enim Athanasius in symb. *Spiritus Sanctus à patre, & filio, non factus, nec creatus, nec genitus, sed procedens*. Cyrillus etiam in epistola sua quam Synodus Calchedonensis recepit, dicit: *Spiritus veritatis nominatur, & est spiritus veritatis, & profluit ab eo, sicut denique & ex Deo patre*. Didymus etiam dicit in Libro de Spiritu Sancto: *Neque quid est aliud filius exceptis his quæ ei dantur à patre; neque alia est Spiritus Sancti substantia præter id quod quidam concedunt, videlicet Spiritum Sanctum esse à filio, & profluere ab ipso*.

Ver-

Verbum enim processionis inter omnia quæ ad originem pertinent, magis invenitur esse commune: quicquid enim quocumque modo est ab aliquo, ab ipso procedere dicimus: & quia divina melius per communia quam per specialia designantur, verbum processionis in originis divinarum personarum maxime est attendendum. Unde si concedatur quod Spiritus Sanctus sit à filio vel profuatur ab eo, sequitur quod ab eo procedat.

Item. Habetur in determinatione quinti Concilii: Sequitur per omnia Sanctos Patres, & Doctores Ecclesie, Athanasium, Hilarium, Basilium, Gregorium Theologum, Gregorium Nyssenum, Ambrosium, Augustinum, Theophylum, Joannem Constantinopolitanum, Cyrillum, Leonem, Probum, & suscipimus omnia quæ de recta fide, & damnatione hæreticorum exposuerunt. Manifestum est autem ex multis auctoritatibus Augustini, & præcipue in Libro de Trinitate, & super Joannem, quod Spiritus Sanctus sit à filio. Oportet igitur concedi quod Spiritus Sanctus sit à filio.

Hoc etiam evidentibus rationibus apparet.

In rebus enim remota materiali distinctione, quæ in divinis personis locum habere non potest, non inveniuntur aliqua distingui nisi per aliquam oppositionem: quæ enim nullam oppositionem habent ad invicem, simul esse possunt in eodem, unde per ea distinctio causari non potest: album enim, & triangulare licet diversa sint, quia tamen non opponuntur, in eodem esse contingit. Oportet autem supponere secundum fidei catholica documenta, quod Spiritus Sanctus à filio distinguatur: aliter enim non esset trinitas, sed dualitas in personis. Oportet igitur hujusmodi per aliquam oppositionem fieri. Non autem oppositione affirmationis, & negationis, quia sic distinguuntur entia à non entibus, nec etiam oppositione privationis, & habitus, quia sic distinguuntur perfecta ab imperfectis; neque etiam oppositione contrarietatis, quia sic distinguuntur quæ sunt secundum formam diversa: nam contrarietas, ut Philosophi docent, est differentia secundum formam; quæ quidem differentia divinis personis non convenit, cum earum sit una forma, sicut una essentia, secundum illud Apostoli ad Philipp. 11. 6. de filio dicentis: Qui cum in forma Dei esset, scilicet patris. Relinquitur igitur unam personam divinam ab alia non distingui nisi oppositione relationis: sic enim filius à patre distinguitur secundum oppositionem relativam patris & filii. Non enim in divinis personis alia relativa oppositio esse potest nisi secundum originem. Nam relative opposita vel super quantitatem fundantur, ut duplum, & dimidium, vel super actionem, & passionem, ut dominus, servus, movens, & motum, pater, & filius. Rursus, relativorum quæ super quantitatem fundantur, quædam fundantur super diversam quantitatem, ut duplum, & dimidium, majus, & minus; quædam super ipsam unitatem; ut idem, quod significat unum in substantia; & æquale, quod significat unum in quantitate; & simile, quod significat unum in qualitate. Divinæ igitur personæ distingui non possunt relationibus fundatis super diversitatem quantitatis, quia sic tolleretur trium personarum æqualitas: neque iterum relationibus quæ fundantur super unum, hujusmodi enim relationes distinctionem non causant, immo magis ad convenientiam pertinere inveniuntur, etsi forte aliqua eorum distinctionem præsupponant. In relationibus vero omnibus super actione, vel passione fundatis, semper alterum est ut subiectum, & inæquale secundum virtutem, nisi solum

(1) Al. simul hac.

in relationibus originis, in quibus nulla minoratio designatur, eo quod invenitur aliquid producere sibi simile, & æquale secundum naturam, & virtutem. Relinquitur igitur quod divinæ personæ distingui non possunt nisi oppositione relativa secundum originem. Oportet igitur, si Spiritus Sanctus à filio distinguitur, quod sit ab eo: non enim est dicere, quod filius sit à Spiritu Sancto; cum Spiritus Sanctus magis filii esse dicatur, & à filio detur.

Item. A patre est & filius, & Spiritus Sanctus. Oportet igitur patrem referri & ad filium, & ad Spiritum Sanctum, ut principium ad id quod est à principio. Refertur autem ad filium ratione paternitatis, non autem ad Spiritum Sanctum, quia tunc Spiritus Sanctus esset filius: paternitas enim non dicitur nisi ad filium. Oportet igitur in patre esse aliam relationem, qua referatur ad Spiritum Sanctum, & vocetur spiratio. Similiter cum in filio sit quædam relatio qua referatur ad patrem, qua dicitur filiatio, oportet quod in Spiritu Sancto sit etiam alia relatio qua referatur ad patrem, & dicatur processio. Et sic secundum originem filii à patre sunt duæ relationes, una in originante, alia in originato; scilicet paternitas, & filiatio; & alia duæ ex parte originis Spiritus Sancti, scilicet spiratio, & processio. Paternitas igitur, & spiratio non constituunt duas personas, sed ad unam personam patris pertinent, quia non habent oppositionem ad invicem. Neque igitur filiatio, & processio duas personas constituerent, sed ad unam pertinerent, nisi haberent oppositionem ad invicem. Non est autem dare aliam oppositionem nisi secundum originem. Oportet igitur quod sit oppositio originis inter filium & Spiritum Sanctum, ita quod unus sit ab alio.

Adhuc. Quæcumque conveniunt in aliquo communi, si distinguuntur ab invicem, oportet quod distinguantur secundum aliquas differentias per se, & non per accidens pertinentes ad illud commune, sicut homo, & equus conveniunt in animali, & distinguuntur ab invicem, non per album, & nigrum, quæ se habent per accidens ad animal, sed per rationale, & irrationale, quæ per se ad animal pertinent: quia cum animal sit habens animam, oportet quod hoc distinguatur per hoc quod est habere animam talem, vel talem, ut puta rationalem, vel irrationalem. Manifestum est autem quod filius, & Spiritus Sanctus conveniunt in hoc quod est esse ab alio, quia uterque est à patre: & secundum hoc pater convenienter differt ab utroque, in quantum est innascibilis. Si igitur Spiritus Sanctus distinguatur à filio, oportet quod hoc sit per differentias quæ per se dividant hoc quod est esse ab alio: quæ quidem non possunt esse nisi differentie ejusdem generis, scilicet ad originem pertinentes, ut unum eorum sit ab alio. Relinquitur ergo quod ad hoc ut Spiritus Sanctus distinguatur à filio, necesse est quod sit à filio.

Amplius. Si quis dicat Spiritum Sanctum distinguere à filio, non quia sit à filio, sed propter diversam originem utriusque à patre; in idem hoc realiter redire necesse est. Si enim Spiritus Sanctus est alius à filio, oportet quod alia sit origo, vel processio utriusque. Duæ autem origine non possunt distingui nisi per terminum, vel principium, vel subiectum: sicut origo equi differt ab origine bovis ex parte termini, secundum quod hæc duæ origine terminantur ad naturas specie diversas. Ex parte autem principii, ut si supponamus in eadem specie animalis quædam generari ex virtute activa Solis tantum, quædam autem (1) cum hac simul ex virtute activa seminis. Ex parte ve-

ro subiecti differt generatio hujus equi & illius, secundum quod natura speciei in diversa materia recipitur. Hæc autem distinctio quæ est ex parte subiecti, in divinis personis locum habere non potest, cum sint omnino immateriales. Similiter etiam ex parte termini, ut ita liceat loqui, non potest esse processionum distinctio, quia unam & eandem divinam naturam quam accipit filius nascendo, accipit Spiritus Sanctus procedendo. Relinquitur igitur quod utriusque originis distinctio non potest esse nisi ex parte principii. Manifestum est autem quod principium originis filii est pater solus. Si igitur processionis Spiritus Sancti principium sit solus pater, non erit alia processio Spiritus Sancti à generatione filii, & sic nec Spiritus Sanctus distinctus à filio. Ad hoc igitur quod sint aliæ processionem, & alii procedentes, necesse est dicere quod Spiritus Sanctus non sit à solo patre, sed à patre, & filio. Si quis vero iterum dicat, quod differunt processionem secundum principium, in quantum pater producit filium per modum intellectus, ut verbum, Spiritum autem Sanctum per modum voluntatis, quasi amorem; secundum hoc oportebit dici, quod secundum differentiam voluntatis, & intellectus in Deo patre distinguantur duæ processionem, & duo procedentes. Sed voluntas, & intellectus in Deo patre non distinguuntur secundum rem, sed solum secundum rationem ut in primo Libro cap. XLV. & LXXIII. ostensum est. Sequitur igitur quod duæ processionem, & duo procedentes, differant solum ratione. Ea vero quæ solum ratione differunt, de se invicem prædicantur: verum enim est dicere, quod divina voluntas est intellectus ejus, & è converso. Verum ergo erit dicere, quod Spiritus Sanctus est filius, & è converso: quod est Sabellianæ impietatis. Non igitur sufficit ad distinctionem Spiritus Sancti, & filii, dicere, quod filius procedat per modum intellectus, & Spiritus Sanctus per modum voluntatis, nisi cum hoc dicatur etiam quod Spiritus Sanctus sit à filio.

Præterea. Ex hoc ipso quod dicitur, quod Spiritus Sanctus procedit per modum voluntatis, & filius per modum intellectus, sequitur quod Spiritus Sanctus sit à filio: nam amor procedit à verbo, eo quod nihil amare possumus, nisi verbo cordis illud concipiamus.

Item. Si quis diversas species rerum consideret, in eis quidam ordo ostenditur, prout vivencia sunt supra non vivencia, & animalia supra plantas, & homo super alia animalia; cum in singulis horum diversi gradus inveniantur secundum diversas species; unde & Plato species rerum dixit esse numeros, qui specie variantur per additionem, vel subtractionem unitatis. Unde in substantiis immaterialibus non potest esse distinctio nisi secundum ordinem. In divinis autem personis, quæ sunt omnino immateriales, non potest esse alius ordo nisi originis. Non igitur sunt duæ personæ ab una procedentes, nisi una earum procedat ab altera; & sic oportet Spiritum Sanctum procedere à filio.

Adhuc. Pater & Filius quantum ad unitatem essentia non differunt nisi in hoc quod hic est pater, & hic est filius. Quicquid igitur præter hoc est, commune est patri, & filio. Esse autem principium Spiritus Sancti, est præter rationem paternitatis, & filiationis: nam alia relatio est qua pater est pater, & qua pater est principium Spiritus Sancti, ut supra dictum est. Esse igitur principium Spiritus Sancti, est commune patri, & filio.

Amplius. Quicquid non est contra rationem

alienus, non est impossibile ei covenire, nisi forte per accidens. Esse autem principium Spiritus Sancti, non est contra rationem filii neque in quantum est Deus, quia pater qui est Deus, est principium Spiritus Sancti; neque in quantum est filius, quia alia est processio Spiritus Sancti, & alia filii. Non est autem repugnans id quod est à principio secundum unam processionem, esse principium processionis alterius. Relinquitur igitur quod non sit impossibile filium esse principium Spiritus Sancti. Quod autem non est impossibile, potest esse. In divinis autem non differt esse, & posse. Ergo filius est principium Spiritus Sancti.

CAPUT XXV.

Rationes ostendere volentium quod Spiritus Sanctus non procedat à filio, & solutio ipsarum.

Quidam vero pertinaciter veritati resistere volentes, quædam in contrarium inducunt, quæ vix responsione sunt digna.

Dicunt enim, quod Dominus de processione Spiritus Sancti loquens, eum à patre procedere dixit, nulla mentione facta de filio, ut pater Joann. xv. 26. ubi dicitur: Cum venerit paraclytus, quem ego mittam vobis à patre, spiritum veritatis, qui à patre procedit. Unde cum de Deo nihil sit sentiendum nisi quod Scriptura tradit, non est dicendum, quod Spiritus Sanctus procedat à filio.

Sed hoc omnino frivolum est. Nam propter unitatem essentia, quod in Scripturis de una persona dicitur, & de alia oportet intelligi, nisi repugnet proprietati personali ipsius, etiam si dictio exclusivæ adderetur: licet enim dicatur Math. xi. 27. quod nemo novit filium nisi pater: non tamen à cognitione filii vel ipse filius, vel Spiritus Sanctus excluditur. Unde etiam si diceretur in Evangelio, quod Spiritus Sanctus non procedit nisi à patre, non per hoc removeretur quin procederet à filio, cum hoc proprietati filii non repugnet, ut cap. præced. ostensum est. Nec est mirum, si Dominus Spiritum Sanctum à patre procedere dixit, de se mentione non facta: quia omnino ad patrem referre solet, à quo habet quicquid habet, sicut cum dicit Joann. vii. 16. Mea doctrina non est mea, sed ejus qui misit me patris: & multa hujusmodi in verbis Domini inveniuntur ad commendandum in patre auctoritatem principii. Nec tamen in auctoritate præmissa omnino obtulit se esse Spiritus Sancti principium, cum dixit eum spiritum veritatis; & se aptè prius dixerat veritatem.

Obficiunt etiam, quod in quibusdam Conciliis invenitur sub interminatione anathematis prohibitum ne aliquid addatur in symbolo in Conciliis ordinato; in quo tamen de processione Spiritus Sancti à filio mentio non habetur: unde arguunt Latinos anathematis reos, qui hoc in symbolo addiderunt.

Sed hæc effeciam non habent; nam in determinatione Synodi Chalcedonensis dicitur, quod patres apud Constantinopolim congregati doctrinam Nicæne Synodi corroboraverunt, non quasi aliquid minus esset inferentes; sed de Spiritu Sancto intellectum eorum adversum eos qui Dominum eum respicere tentaverunt, Scripturarum testimoniis declarantes. Et similiter dicendum est, quod processio Spiritus Sancti à filio, implicite continetur in Constantinopolitana Symbolo in hoc quod ibi dicitur, quod procedit: quia quod de patre intelligitur, oportet & de filio intelligi, ut dictum est. Et ad hoc addendum sufficit